

ציוני דרך – משחק תחנות

פתיחה

המדריך ייכנס לכיתה עם עששית נפט ביד, יכבה את האור ואת המזגן לקול מחאות התלמידים. הוא יבקש מאחד התלמידים לספר מה הוא עשה מאז שהוא חזר הביתה אתמול, בלי להזכיר דברים שדורשים חשמל. בכל פעם שהתלמיד יזכיר משהו שקשור לחשמל (מחשב, טלויזיה, אור, מקרר, קומקום חשמלי, דוד חשמל) הוא ישתיק אותו. לחילופין, אם אין שיתוף פעולה, יספר המדריך את סדר היום שלו, ללא חשמל: קמתי בבוקר, הדלקתי את העששית, הנחתי את קומקום המים על הפתילייה והוצאתי לי גביע לבן מארגז הקרח וכו' וכו'.
דיון בכיתה:

- האם אנו יכולים לדמיין את חיינו ללא חשמל?
  - ממתי יש חשמל בארץ ישראל?
- היום נלמד, בעזרת משחק תחנות תחרותי, על פועלו של פנחס רוטנברג, האיש שחישמל את ישראל.

חידת פתיחה

המדריך יחלק לקבוצות את כתב החידה וידון בשאלות העולות ממנו:

- מיהו הזקן מנהריים?
- מתי הקים את המפעל ואיפה?
- מהם היתרונות של הפקת חשמל ממים?

המשחק

המשתתפים יתחלקו לארבע קבוצות. כל קבוצה מקבלת את דף קורות החיים של רוטנברג. דף קורות החיים נשאר אצל הקבוצה למשך כל המשחק. כל קבוצה בתורה, תקבל תיקייה ובה קטעי קריאה ומשימות. על הקבוצה למלא עותק אחד של דפי השאלות ולהגיש למדריך בזמן שיקצוב (כ-7-8 דקות). בתום הזמן, כל קבוצה תעביר את התיקייה לקבוצה הבאה ותקבל תיקייה אחרת. קבוצה שתסיים לפני הזמן תוכל לקבל חידות ביניים מהמדריך. על חידות הביניים יהיה ניקוד נוסף.

חשוב: התחרותיות מדרבנת את המשתתפים, אך היא אמצעי ולא מטרה. חשוב יותר להסתובב בין הקבוצות ולשוחח עם המשתתפים על הנושאים, ולא להתמסר לבדיקת מבחנים וחידות. כדאי מאוד לרתום את המורה בכיתה לבדיקת המשימות.

בסוף המשחק הקבוצה המנצחת זוכה בפרס – אם יש חשש לירידה בהקשבה ניתן לדחות את ההכרזה על המנצח לסוף הדיון המסכם.

נספחים – חומרי עזר למדריך

טבלת נקודות לכתיבה על הלוח

אפשרויות לשמות קבוצה	ילדות	הרעיון הציוני	העלייה ישראל	לארץ	קבלת הזיכיון	פעילות לאומית
חידת פתיחה						
משימות						
חידות ביניים						
שונות						
סה"כ						

סיפורים נחמדים להעשרה...

○ הרצל בספרו מדינת היהודים חלם על מדינה שתקום ואז תזדקק לכל העצמאות הטכנולוגיות הקיימות ובראשן חשמל, "מאור החשמל לא הומצא כדי שמספר סנובים יאירו בו את אולמי הפאר שלהם, אלא כדי שנפתור את בעיות האנושות". הרצל חזר לנושא החשמל באוטופיה אלטנויילנד- ארץ חדשה – ישנה / שבתרגומו העברי של נחום סוקולוב ניתן לה שם מבריק: תל-אביב) בשנת 1902: קבע כי בשנת 1923 תהייה רשת חשמל פרוסה על פני הארץ מכוניות ורכבות חשמליות תעשייה המונעות בכוח החשמל, רכב חשמלי בחיפה טורבינות המייצרות חשמל באמצעות כוח המים ועוד – בשנה זו בדיוק מפעיל רוטנברג את התחנה הראשונה שלו.

○ העיר רומני – לפני מלחמת עולם ראשונה היו בה כ- 13,400 יהודים כ- 43% מהאוכלוסייה. 1905 – פרעות שהובילו למהפכת 1905 רוטנברג בן- 26 שנה. בעיר רחשה פעילות יהודית ציונית. רוטנברג לא אהב לשתף את הציבור בחייו הפרטיים – אם היום כל אדם בעל השפעה אנו יודעים כמעט כל דבר שעשה – רוטנברג צנוע – אינו מפיץ את מעשיו האישיים. לדוגמה על יום הולדת ה- 60 הצליחו להכניס מודעה קטנה בעיתונות.

○ ע'וגה – הירקון – (נפילת המים ומיקום התחנה תוכנן מראש העין לים)

- לאחר קבלת הזיכיון על הירקון עובר רוטנברג עם כל משרדו מירושלים לתל-אביב. דירקטוריון החברה ישב משנת 1923 בלונדון בשלהי 1954 הוקם דירקטוריון חדש מורכב מישראלים ויושב בתל-אביב.
- מחיר החשמל מיומו הראשון היה גבוה – כל ילד למד את האמרה – **כבה את האור, אנחנו לא שותפים של רוטנברג**. אך גם רוטנברג ידע לחסוך בחשמל – מספרים שהיה משקיף מביתו על תחנות הכוח וכך היה יודע מי בעבודה ומי רק שכח לכבות את החשמל.
- צריכת החשמל גדלה מאוד בעיקר עם ההגעה של אנשי העלייה הרביעית – ואז הובן שגם אם תבנה התחנה ההידרואלקטרית על הירקון היא לא תספק מספיק חשמל ורעיון זה ירד מהפרק. והחברה תתבסס על תחנות כוח ממונעות בדלק. אבל התחנה בנהריים היא המטרה ובנייתה תחל בשנת 1927 לאחר קבלת כל האישורים.
- העיר תל-אביב גדלה וכשיש תקלות מגיעים אנשי החברה לתקנם, באותם זמנים אין רכב – ואז עובדי החברה בקשו לקנות רכב – אופנים. בהתערבותו של רוטנברג קיבל מי שרצה הלוואה לקניית אופניים והחברה השתתפה בעלות מחצית מתיקון הפנצ'ר...
- **הידעתם מהו המקור לחשמל חינם?** במשבר שהחל בשלהי שנות העשרים והאבטלה גדלה בעקבות כך חסכו התושבים בחשמל - רוטנברג לא הצליח לשלם משכורות מלאות. הוא ביקש לשלם מחצית מהסכום ולהעניק כפיצוי שימוש בחשמל ללא תשלום.
- **רוטנברג הקים את נהריים בלהט שאין דומה לו משלוש סיבות:**
  - א. סמל לתעוזה יהודית בארץ ישראל.
  - ב. ראה בנהריים מפעל חלוץ להקמת תחנות הידרו אלקטריות נוספות.
  - ג. הקמת תחנה הידרו אלקטרית על הירדן וסביבותיו הייתה בעיניו קביעת עובדות בשטח: מי הירדן החולה והכינרת הם נכס יהודי כחלק מהזיכיון.
- נהריים – לא רק תחנת כוח המייצרת חשמל: ספינת הדגל מההיבט הסוציאלי
  1. רכש שטח להקמת שכונות מגורים לעובדים, הקמת צרכניה, מתן ימי מחלה ימי חופש ביגוד וכו'.
  2. רכש שטח גדול לגידולים חקלאיים: פותחו שני זני חיטה ע"י האגרונום יעקוב עולמי ננטעו פרדסים – קנה מידה מסחרי.
  3. ניתן לפתח את ההתיישבות והחקלאות בבקעת הירדן אם מספקים מים, חשמל וקררע – אותם סיפק רוטנברג.
  4. הדברות עם העולם הערבי- השכנים הערבים קשר קשרים טובים עם עבדאללה. בנה שם את "הבית הלבן" משכנו לאירוח אחמ"ם שבקרו במקום.

5. קביעת גבול היה חשוב לו לפחת את היישובים בבקעה שלא יסופח השטח לצרפתים כמו שקרה הגליל ובגולן עם סוריה ולבנון.

○ הברון רוטשילד מסר לרוטנברג שתחנות הידרואלקטריות לא בטוח כדאיות – רוטנברג ענה לו שהוא לא מבין מה הוא רוצה. רוטנברג רצה שיהיה בידי היהודים הזיכיון על כל מי הירדן ומי הכנרת.

○ בשנותיה הראשונות של החברה רוב העובדים דברו רוסית אך החברה התרחבה ואפשרה פרנסה לאנשים רבים. כשהעברית הייתה שגורה כבר בין העולים אז הוציא רוטנברג פקודה:

פקודה:

הנני רואה צורך, לצערי, להעיר את תשומת לב הפקידים והפועלים לשימוש מופרז בשפות הלועזיות, בתוך כתלי המשרד ובמקומות עבודה אחרים. העובדים נדרשים להשתמש בינם לבין עצמם בזמן העבודה רק בעברית ולהשתמש בשפות לועזיות במשא ומתן עם אנשים זרים הפונים למשרדינו רק אם הללו אינם שומעים עברית.

○ 10 ביוני 1923 תחנת הכוח הראשונה בארץ
10 ביוני 1925 עוד שתי תחנות בחיפה וטבריה
על כך אמר הנציב העליון – הרברט סמואל
"הוא אינו מדבר אלא עושה".

○ ב- 4 בינואר 1942 מודיעים בעיתוני הארץ בכותרות גדולות שחורות על מותו. בן 63 היה. צוואתו המתפרסמת באותו היום מזכיר לנוער כי אסור להגיע למלחמות אחים כי זה מה שיחריב אותנו. ומודיע כי נכסיו הם קודש לחינוכו העברי הנכון של הנוער ומבקש להיקבר בין שורות העמלים והצנועים בהר הזיתים בירושלים.

○ מחליפו הוא אחיו אברהם רוטנברג. כ- 15 שנים ודבק בקווי היסוד של פנחס. כך הוא דואג לצייד את החברה במערכות מתקדמות, מעלים עין מעלייה הבלתי לגאלית המסתננת לארץ דרך נהריים, נרתם למבצעי הרכש של מלחמת העצמאות ופורש חסות על משפחות הנופלים במלחמת יום העצמאות עם נפילת נהריים ב- 15.5.1948.

○ נהריים על שום מה? – שני נהרות המתחברים יחדיו: הירדן והירמוך.

○ מנהיג נוסף שקבור בהר הזיתים בירושלים – מנחם בגין.